

Motion till riksdagen 2005/06: MJ35

**av Karin Svensson Smith m.fl. (-, mp)
med anledning av skr. 2005/06:126**

Strategiska utmaningar – En vidareutveckling av svensk strategi för hållbar utveckling

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen begär att regeringen återkommer till riksdagen med ett förslag till distinkt definition av begreppet långsiktigt hållbar utveckling utifrån målet att avvärja hot mot jordens livsuppehållande system och att denna definition ges en överordnad funktion i skrivelsen.

Inledning

Regeringen har inkommit med en skrivelse om vidareutveckling av den svenska strategin för hållbar utveckling (skr. 2005/06:126). Skrivelsen består huvudsakligen av en lägesbeskrivning över hur arbetet med strategin framskrider. Där finns också ett antal förslag till åtgärder för det fortsatta arbetet, till exempel förslag till indikatorer för hållbar utveckling, samt resonemang kring vilka faktorer som påverkar hållbarheten i utvecklingen. Skrivelsen ger dock en mycket svåröverskådlig bild, det är svårt att avgöra om Sverige som helhet eller sektorsvis går i riktning mot ett hållbart samhälle eller inte. Strategin försöker greppa över alltför många dimensioner och resultatet blir förvirring och brist på fokus. I hög grad beror detta på att regeringen är otydlig i frågan om den ekologiska hållbarhetens prioriterade roll.

Hållbar utveckling

Begreppet hållbar utveckling myntades för snart 20 år sedan i samband med "Our Common Future", Brundtlandkommissionens rapport 1987, där det konstaterades att den nuvarande ekonomiska utvecklingen är ohållbar. Den miljöförstöring som den ekonomiska utvecklingen resulterar i har gått så långt

Fel! Okänt namn på

att jordens livsuppehållande system hotas. Förbrukningen av naturresurser överstiger med bred marginal tillväxten. Produktions- och konsumtionsmönster är inte varaktigt hållbara, särskilt inte i industriländer som svarar för merparten av de föroreningar som sprids.

Efter diskussion om Brundtlandkommissionens rapport beslöt FN:s generalförsamling att ordna en konferens i Rio de Janeiro 1992 med huvuduppgift att göra en plan för den omställning som måste ske om utvecklingen ska bli hållbar. Resultatet blev Agenda 21, en handlingsplan för det 21:a århundradet. Målet sades då vara att anpassa den ekonomiska utvecklingen så att den kan tillgodose dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov.

Även om fokus i Agenda 21 är miljöomställning, så innehåller begreppet också en social dimension. I Riodokumentet definierades den som klyftan mellan rika och fattiga länder. Denna orättvisa relation måste förändras om utvecklingen ska bli långsiktigt hållbar. Detta är alltså utgångspunkten för vad begreppet en hållbar utveckling innebar då det myntades i internationella politiska sammanhang.

Sedan dess har det, inte minst i Sverige, hängts på ytterligare två dimensioner av hållbarhet i definitionen: social och ekonomisk hållbarhet. Dessa utgörs i sin tur av ett flertal aspekter. Social hållbarhet anses till exempel omfatta kulturell hållbarhet, jämställdhet, rättvisa och mycket annat. I takt med varje ny utvidgning av begreppet har betydelsen minskat. Annorlunda uttryckt har hållbar utveckling kommit att bli en meningslös klyscha. En enkel sökning på begreppet hållbar utveckling på Internet ger många miljoner träffar. Begreppet används nu av vem som helst, i vilket sammanhang som helst och i vilket syfte som helst.

Den flitiga användningen av begreppet hållbar utveckling är lättförståelig. Vem vill bli förknippad med en ohållbar utveckling? Det finns emellertid ingen nu gällande distinkt definition i det politiska livet som vanligtvis förknippas med hållbar utveckling. Vid förfrågan menar en del helt sonika att hållbar utveckling är utveckling som varar länge.

Hur ska det tolkas när Moderaterna säger att hållbar utveckling innebär att det måste finnas en balans mellan de ekonomiska, sociala och miljömässiga kraven? Det låter som att miljökraven ska anpassas till ekonomiska och sociala faktorer – de facto en återgång till tiden före Riokonferensen. Och hur ska man tolka innebörden av den svenska regeringens mål inom ett för utvecklingen så centralt område som den ekonomiska politiken? Där anges att det främsta målet är full sysselsättning och hög och uthållig tillväxt. Uthållig tillväxt – är det finansspråk för hållbar utveckling?

Självklart måste den ekonomiska utvecklingen anpassas till de ekologiska ramar som vi alla lever under. Detta behöver emellertid inte betyda att det finns ett motsatsförhållande mellan ekonomisk utveckling och ekologisk hållbarhet. Men det betyder inte heller att all ekonomisk utveckling är ekologiskt hållbar. Istället är det en möjlighet att definiera vilken sorts ekonomisk utveckling som är önskvärd och att styra mot en sådan. Utveckling som baseras på ohållbar förbrukning av naturresurser eller skapar förorening av bestående karaktär är per definition ohållbar.

Ohållbar utveckling

Trots de stolta åtaganden som Sverige och andra länder gjorde vid FN:s miljökonferens i Rio är vårt samhälle fortfarande i grunden oförändrat. Ett exempel på hur vår nuvarande ekonomiska utveckling strider mot de ekologiska ramarna är vårt beroende av transporter. Transportsektorn är till 97 procent beroende av fossila bränslen. Som vi alla vet kommer dessa bränslen att bli en bristresurs inom en snar framtid. Användningen leder dessutom till en klimatförändring som hotar vårt samhälle. Det saknas också tillräckliga mängder förnybara bränslen för att kunna fortsätta att driva transporterna i den utsträckning det är fråga om.

Transportsektorn och dess tillväxt är med andra ord extremt ekologiskt ohållbar, men likväl tillåts transporterna, liksom deras användning av fossila bränslen, att öka eftersom den ekonomiska tillväxten anses vara beroende av ökade transporter. När åtgärder som syftar till att minska trafiken kommer på tal avfärdas dessa eftersom det finns farhågor i vissa läger att en minskning av trafiken skulle vara dåligt för ekonomin och kanske även för den sociala dimensionen av hållbarhetsbegreppet. Detta hänger samman med att en ökad social och ekonomisk aktivitet leder till fler transporter då varor och människor ska förflyttas. Men det hänger även samman med att den svenska fordonsindustrin sysselsätter många människor och att en minskad trafik befaras leda till en lägre efterfrågan på nya bilar och lastbilar. Därigenom kan arbetstillfällena inom fordonsindustrin hotas, och i en sådan situation är det få politiker som vågar stå fast vid att ekologisk hållbarhet är ett överordnat krav.

Det visar med all önskvärd tydlighet hur den ekologiska hållbarheten har blivit underordnad den ekonomiska tillväxten genom den definition av hållbarhet som används idag. Definitionen leder inte till den ursprungliga avsikten utan till en fortsatt ekologiskt ohållbar utveckling, den bidrar till att bevara ohållbara strukturer istället för att lösa konflikterna.

Prioritera ekologisk hållbarhet

Miljöomställningen bör rimligen stå i fokus för att inte ytterligare äventyra kommande generationers levnadsmöjligheter. Det finns starka motiv som talar för detta. Det finns en hygglig samstämmighet om vad ekologisk hållbarhet är för något. Ekologi, biologi, kemi och fysik är vetenskaper med förhållandevis små utrymmen för tolkningar eller politiska överväganden. Men det är en omöjlighet att olika partier skulle kunna enas om hur social och ekonomisk hållbarhet ska definieras. När vänstern hävdar att minskade klasskillnader är en förutsättning för ekonomisk hållbarhet, så hävdar kanske högern motsatsen. Ska social hållbarhet ses i ett nationellt eller internationellt perspektiv? Dessa diskussioner tar tid och kraft från det som borde vara utgångspunkten: att genomdriva konkreta förändringar som minskar miljöbelastningen. Uppdelningen i tre eller flera dimensioner kan leda till att dessa inbördes räknas som jämställda. Vid ett möte med anställda på Vägverket

Fel! Okänt namn på

konstaterades att verkets planer fyllde kriterierna på ekonomisk och social hållbarhet, medan den ekologiska hållbarheten inte uppfylldes. Men att klara två krav av tre är ju inte så illa, sades det då.

Det finns också en kvalitativ skillnad mellan den ekologiska dimensionen och de andra dimensionerna av hållbarhet som gör att den ekologiska dimensionen bör vara i fokus. De förändringar som klimatförändringar och annan miljöbelastning medför är av irreversibel karaktär. Utrotade växt- och djurarter återuppstår inte. Åkrar som blivit saltökknar är milt sagt svåra att återställa. Rent dricksvatten kan svårligen ersättas av något annat för att tillfredsställa primära kroppsliga behov. Vare sig riksdagen eller andra politiska församlingar förmår ens med kvalificerade majoriteter att ändra naturlagarna. Det är som bekant skillnad mellan riksdagens förordningar och naturens lagar.

Sveriges strategi för hållbar utveckling

Strategier är som bekant en beskrivning av de metoder som ska användas för att nå ett visst mål; i detta fall är målet en hållbar utveckling. Dessvärre har detta begrepp kommit att breddas på ett sätt som gör att det snart sagt inbegriper all form av utveckling. Medan begreppet ursprungligen handlade om att anpassa den ekonomiska utvecklingen till de ekologiska ramarna – eller naturlagarna – omfattas begreppet nu av social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet. Den sociala dimensionen innefattar dessutom ett antal andra dimensioner såsom kultur, rättvisa, jämställdhet, fattigdom, demokrati och mycket annat. Breddningen av begreppet gör därför att man inte längre kan tala om ett enskilt mål med en sammanhållen strategi, utan snarare om en uppsättning olika mål med en uppsjö av olika åtgärder som ska sättas in för att nå de olika målen.

Karaktäristiskt för hela detta arbete är strävan att undvika de målkonflikter som finns istället för att hitta sätt att lösa dem. Genom att säga att hållbar utveckling innebär att all utveckling – ekonomisk, social och ekologisk – ska gå hand i hand undviker regeringen den ursprungliga avsikten med hela begreppet, att den ekonomiska utvecklingen måste anpassas till de ekologiska ramarna. Effekten blir istället ofta den motsatta. Eftersom den ekonomiska utvecklingen har en särklassigt stark position i samhället kommer den ekologiska hållbarheten ofta att få stå tillbaka då konflikter uppstår. I praxis innebär därför begreppet hållbar utveckling, med regeringens tolkning, en icke-förändring eller Business as Usual. Begreppets roll har snarare blivit konserverande.

Detta blir inte minst tydligt i föreliggande skrivelse. Den innehåller 18 olika mål som sträcker sig från så disparata – och ur ekologisk synpunkt irrelevanta – områden som segregation i storstadsregioner till att klara den demografiska utmaningen i dess ekonomiska och sociala dimensioner. För att klara dessa mål föreslås 99 olika åtgärder. Även om där finns åtgärder som kan bidra till ekologisk hållbarhet finns det gott om åtgärder som rimligen inte har med ekologisk hållbarhet att göra, till exempel ett höjt inkomsttak inom för-

äldraförsäkringen och åtgärder för att minska alkoholkonsumtionen. Vidare föreslås att hållbarheten i utvecklingen ska mätas genom 87 indikatorer, såsom antalet anställda med hög anspänning och bristande stöd på en arbetsplats eller andelen elever som känner sig trygga i skolmiljön.

Det bör framhållas att regeringens ambition att bredda begreppet har förtjänster. Det gör det möjligt att fånga in andra politikområden och leda dem i en riktning som är hållbar. Att jämföra de olika dimensionerna inbördes uppfyller dock inte det ursprungliga begreppets intention. Det blir lika viktigt att uppnå ekonomisk utveckling som att uppnå social eller ekologisk hållbarhet. Detta kan vara både riktigt och viktigt men "adresserar" inte det ursprungliga behovet av att anpassa den ekonomiska utvecklingen till naturlagens begränsningar.

Miljöpartiet anser att det är av oerhörd vikt att de intentioner som föranledde framväxten av det ursprungliga begreppet hållbar utveckling inte devalveras. Samhället kan inte blunda för det akuta behovet av att anpassa den utvecklingen till vad som är ekologiskt hållbart. Att bredda begreppet till att omfatta andra sorters utveckling och jämföra deras inbördes förhållande är utan tvekan ett stort steg i den riktningen.

Regeringens politik på denna punkt har inte varit tydlig och skrivelsen bidrar heller inte till att klargöra på vilket ben regeringen står. I skrivelsen anges på ett ställe, sidan 7, att "utgångspunkten är att vi människor inte får leva i dag på ett sätt som förstör våra barns eller framtida generationers möjlighet att leva ett gott liv". Detta innebär ofrånkomligen att den ekologiska hållbarheten måste vara överordnad all annan utveckling. På ett annat ställe på samma sida står att "hållbar utveckling innebär att alla politiska beslut skall utformas på ett sätt som balanserat beaktar de ekonomiska, sociala och miljömässiga konsekvenserna i ett längre tidsperspektiv". Att balanserat beakta något innebär rimligen en form av kompromiss eller jämkning. Längre ned på sidan kan man läsa att en god ekonomi är grunden för social rättvisa och skydd av miljön, men även att det som är bra för miljön också är bra för ekonomin. Liknande skrivningar med olika inriktning återfinns genom hela skrivelsen.

Regeringens oklara hållning har lett till liknande oklarhet hos andra. I riksdagens miljö- och jordbruksutskotts betänkande 2005/06: MJU12 kan man läsa följande på sidan 8: "Utskottet sade sig dela regeringens uppfattning att ett hållbart samhälle är ett samhälle där ekonomisk tillväxt, full sysselsättning, social trygghet och sammanhållning inte sker till priset av en miljöpåverkan som så småningom slår tillbaka mot tillväxtens möjligheter." Märk väl att utskottet här menar att det prioriterade är att skydda miljön även om behovet uppstår främst för att skydda ekonomin mot naturen. Därefter skriver utskottet: "I det hållbara samhället skall hög tillväxt och social rättvisa förenas med en ren och människovärdig miljö. För att uppnå detta långsiktiga mål måste ekonomisk tillväxt, social sammanhållning och miljöskydd samverka och behandlas på ett ömsesidigt förstärkande sätt."

Miljöpartiet anser att ekonomisk och social hållbarhet är av stor vikt men att regeringen måste vara tydligare när det gäller att framhålla de livsuppehållande ekosystemens och naturresursernas grundläggande betydelse för de

Fel! Okänt namn på

andra dimensionerna och samhällets överlevnad. Denna insikt måste rimligen innebära att den ekologiska hållbarheten ges en överordnad betydelse i politiken. Regeringen bör ges i uppdrag att återkomma till riksdagen med ett förslag till en distinkt definition av begreppet långsiktigt hållbar utveckling utifrån ett naturvetenskapligt perspektiv. Detta begrepp bör ges en överordnad funktion i strategin för hållbar utveckling. Detta bör riksdagen ge regeringen tillkänna som sin mening.

Stockholm den 6 april 2006

Karin Svensson Smith (-)

Helena Hillar Rosenqvist (mp)

Åsa Domeij (mp)

Ingegerd Saarinen (mp)